

Omówienie nadesłanych książek

LITURGIKA

ŚW. ANDRZEJ z Kreta, *Wielki kanon pokutny*, przekł. i oprac. Henryk PAPROCKI, przygot. do druku części cerkiewnosłowiańskiej kanonu Stanisław STRACH, Hajnówka: „Bratczyk” 2000 — 144 s.

Tekst równoległe w jęz. starocerkiewosłowiańskim i polskim.

„Wielki kanon składający się z 250 troparionów, w języku liturgicznym Kościoła prawosławnego i przekładzie polskim — stanowi klasyczną hymnologię na cześć zbawiennej pokuty. Jego autor, św. Andrzej arcybiskup z Kreta, żyjący w VIII w., w najdoskonalszy sposób potrafił przedstawić na licznych przykładach postaci ze Starego i Nowego Testamentu drogę duszy ludzkiej od największego upadku do świętości. Dusza ludzka wzywana jest do otrząśnięcia się z grzechu, do powstania. Jego aklamacja odbywa się w cztery pierwsze dni postu fragmentami, natomiast w piątym tygodniu, w czwartek — w całości” (s. 4 okł.).

BRUŹDZIŃSKI Andrzej, *Niewiasta obleczona w słońce — Matka Boża Paczółtowska. Rys historyczny kultu obrazu Matki Bożej w kościele Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Paczółtowicach*, Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2000 — 44, [2] s.

W książeczce, poza opisem samego obrazu, Autor ukazał przejawy i rozwój kultu tego obrazu, ruch pielgrzymkowy, zamieścił też modlitwy i nowenny kierowane do Matki Bożej Paczółtowskiej.

CASEL Odo OSB, *Chrześcijańskie misterium kultu*, przekł. [z niem.] i wprowadzenie Marian WOLICKI, słowo wstępne Stefan KOPEREK CR, Kraków: „Unum” 2000 — 218, [3] s. (Vetera et Nova. Biblioteka przekładów klasyków liturgiki Instytutu Liturgicznego w Krakowie 5).

Książka O. Casela (1886–1948), benedyktyna z Maria Laach, ukazała się po raz pierwszy w języku niemieckich (*Das christliche Kultmysterium*) w 1932 r. Obecny polski przekład zaopatrzone został w *Słowo wstępne* ks. S. Koperka CR (s. 9–11), *Słowo o autorze* tłumacza M. Wolickiego (s. 13–35) oraz *Słowo o książce* (s. 37–52).

CASEL Odo OSB, *Pamiętka Pana w liturgii pierwotnego Kościoła. Główne idee kanonu mszalnego*, przekł. [z niem.] Arkadiusz ZIERNICKI, Damian ŚWIDERSKI OSB, Kraków: „Tyniec” 2000 — 86 s. (Modlitwa Kościoła 1).

Pierwszy tom nowej serii wydawniczej *Modlitwa Kościoła*, mającej za zadanie prezentację niektórych dzieł wybitnych liturgistów okresu przedsoborowego, do tej pory na język polski nie tłumaczonych, jak również dać wyraz dzisiejszym poszukiwaniom w tej dziedzinie. Serię otwiera praca wydana w 1921 r. (*Das Gedächtnis des Herrn in der altchristlichen Liturgie*), pierwsza książka Odo Casela, jednego z najciekawszych przedstawicieli ruchu liturgicznego doby przedsoborowej. „Ten wybitny mystagog — teolog i człowiek modlitwy zarazem — jest wciąż w Polsce mało znany, choć niektóre zasadnicze jego tezy i pojęcia weszły na stałe do nauczania Kościoła, z soborową Konstytucją o liturgii włącznie” (s. 10).

Dwanaście Ewangelii Pasyjnych Wielkiego Piątku, kolegium red.: Marek JAKIMIUK, Hieronim GABRIEL (Hagioryta), Jan MISIEJUK, Hajnówka: „Bratczyk” 2000 — 95, [1] s.

Tekst równoległe w jęz. pol. i grec.

Ewangelie Pasyjne Wielkiego Piątku wydane zostały — jak pisze Wydawca — w celu lepszego zrozumienia i śledzenia nabożeństw. Zgodnie z tradycją są one czytane podczas jutrzni cs. (*utreni*), celebrowanej wieczorem w Wielki Czwartek. Publikacja zawiera fragmenty z Ewangelii według Mateusza, Marka, Łukasza i Jana, które najbardziej odzwierciedlają zdradę, mękę i ukrzyżowanie Jezusa Chrystusa.

Eucharystia — sakrament nowego życia. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, pod red. Komisji Teologiczno-Historycznej Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, przedm. kard. Roger ETCHEGARAY, przekł. [z wł.] Stanisław CZERWIK, Katowice: Księg. Św. Jacka 2000 — 192 s. (Biblioteka Trzeciego Tysiąclecia).

Wstęp został zatytułowany *Przekroczyć bramę!*, zaś w kolejnych dziewięciu rozdziałach dokument przedstawia: *Wartość i znaczenie Eucharystii*; *Geneza Eucharystii*; *Eucharystia: nazwa i natura*; *Jezus rzeczywiście obecny zgodnie ze swoimi słowami*; *Jezus rzeczywiście obecny według nauki Kościoła*; *Ofiara eucharystyczna*; *Posiłek komunijny*; *Kult obecności eucharystycznej*; *Eucharystia w życiu chrześcijan*.

KONTKOWSKI Jerzy Lech SJ, *101 litanii*, [przedm.] bp Jan SZKODOŃ, Kraków: Wydaw. WAM 2000 — 347, [5] s.

Autor zbioru w *Słowie wprowadzenia* (s. 7–12) omówił znaczenie słowa „litanie”, przedstawił pokrótce jej historię (literatura hebrajska, Nowy Testament, Kościół bizantyjski i Kościół łaciński, litanie do odmawiania publicznego i prywatnego). Zebrane litanie uszeregowane zostały według podziału systematyczno-rzeczowego: na pierwszym miejscu umieszczono litanie odnoszące się do Trzech Osób Trójcy Świętej, na drugim — do Najświętszej Maryi Panny i Aniołów, na trzecim miejscu umieszczone zostały litanie do Świętych. Na końcu zbioru znajdują się różne litanie, dotyczące: okresów roku liturgicznego, pokuty, różnych potrzeb (np. o ustanie burz, o pokorę, za chorych), wreszcie w sprawach ostatecznych (np. za konających, za zmarłych).

Liturgiczne łacińskie dramatyzacje Wielkiego Tygodnia XI–XVI w., zebrał, wstępem i komentarzem opatrzył Julian LEWAŃSKI, przedm. Irena SŁAWIŃSKA, Lublin: Tow. Nauk. KUL 1999 — 342 s., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Zakład Badań nad Literaturą Religijną KUL (Źródła i Monografie 190; Staropolski dramat religijny 1).

Seria *Staropolski Dramat Religijny* planowana na czternaście tomów, obejmie teksty spektakli napisanych i oglądanych w Polsce od XI do połowy XVIII wieku. *Przedmowę* do wydawnictwa napisała Irena Sławińska (s. 15–21), a obszerny *Wstęp* (s. 23–90) — redaktor serii i autor prezentowanego pierwszego tomu obejmującego łacińskie dramatyzacje liturgiczne Wielkiego Tygodnia (175 tekstów). Zebrane teksty zostały przedstawione w układzie: *Processio in Ramis Palmarum* — *Procesja Niedzieli Palmowej*; *Mandatum* — *Ostatnia Wieczerza*; *Depositio Crucis* — *Złożenie krzyża*; *Elevatio Crucis* — *Wyniesienie krzyża*; *Visitatio Sepulchri* — *Nawiedzenie grobu*, które odprawiano i oglądano w setkach kościołów w Polsce od XI do początków XVI wieku. „Intencją edytora było wykorzystanie wszystkich zachowanych dotąd rękopisów i starodruków, a więc przedstawienie korpusu kompletnego. Lekturę ułatwiają, zawarte na kilkudziesięciu stronach, objaśnienia w języku polskim” (s. 4 okł.).

MITEK Eugeniusz, *Lektor. Droga do postugi liturgicznej. Podręcznik dla prowadzących i uczestników rocznego kursu lektorskiego. Formacja wewnętrzna, biblijna, liturgiczna i ćwiczenia fonetyczne*, przedm. Ignacy DEC, wyd. II, Wrocław 2001 — 407 s., Papieski Wydział Teologiczny. Katedra Pedagogiki.

Wyd. I pt.: *Lektor. Droga do liturgicznej postugi*, Wrocław 2000.

Podręcznik składa się z czterech rozbudowanych części, w układzie zgodnym z podtytułem książki: *Formacja wewnętrzna lektora; Formacja biblijna lektora; Formacja liturgiczna lektora; Kultura żywego słowa. Ćwiczenia fonetyczne. W Aneksie: liturgia promocji lektorów, Liturgia Godzin dla osób świeckich, prywatne modlitwy ministranckie. Pracę zamyka bibliografia prac własnych Autora dotycząca duszpasterstwa ministrantów.*

MOJŻESZKO Andrzej, *Idea miłosierdzia Bożego w Mszałe Rzymskim Pawła VI*. Kraków: „Unum” 2000 — 196 s., Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny (rozprawa doktorska).

Przedmiotem rozprawy jest analiza modlitw liturgicznych, które zaliczamy do eucharystii „mniejszej” (kolekta, modlitwa nad darami, modlitwa po Komunii, modlitwa nad ludem) i „większej” (prefacje, Modlitwy eucharystyczne, uroczyste błogosławieństwa) z *Mszału Rzymskiego Pawła VI*. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Kolejne rozdziały Autor zatytułował: *Miłosierdzie Boże objawione całemu światu* (Szczyt miłosierdzia w misterium paschalnym; Bóg łaskawie spogląda na lud swój); *Miłosierdzie Boże objawione w tajemnicy wcielenia* (Boże Narodzenie — czasem objawienia miłosierdzia; Advent — czasem oczekiwania na narodzenie); *Kościół miejscem doświadczenia miłosierdzia Bożego* (Miłosierdzie owocem miłości Boga; Tajemnica miłosierdzia w świętych); *Miłosierdzie Boże objawione w życiu i śmierci wierzących* (Bóg obdarza wiernych swoim miłosierdziem; Bóg otacza miłosierdziem zmarłych); *Miłosierdzie Boże w Eucharystii* (Idea miłosierdzia Bożego w liturgii słowa Bożego; Miłosierdzie Boże w liturgii eucharystycznej; Sakrament miłosierdzia Bożego).

RYNKOWSKI Krzysztof, *Sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej w Lipach k. Lubawy*, przedm. bp Andrzej SUSKI, Pelplin: „Bernardinum” 2000 — 195, [5] s.

Autor ukazuje dzieje sanktuarium Matki Boskiej Lipskiej od początków jej istnienia do czasów współczesnych oraz formy i przejawy kultu maryjnego. Publikacja zawiera także pieśni, modlitwy, litanię, nieszpory oraz homilie i odezwy.

Sakramenty w Roku Jubileuszowym, oprac. Konstanty OSIŃSKI. Warszawa: Wydaw. Księży Marianów 2000 — 108, [4] s.

Książka jest „zaproszeniem i zarazem pomocą do osobistego przyjęcia owego jubileuszowego wezwania, jakim jest odnowienie w sobie życia sakramentalnego. [...] Ma ukazać wielką prawdę chrześcijańskiej wiary, że w centrum naszego życia stoi Eucharystia” (s. 11).

STEFAŃSKI Jerzy, *Liturgia w odnowie*, wybór artykułów, wstęp oraz zestaw bibliografii oprac. K. KONECKI, Gniezno: „Gaudentinum” 2000 — 446, [4] s.

Z okazji 60-lecia urodzin ks. J. Stefańskiego.

Zebrane artykuły zostały podzielone na cztery części. W pierwszej (*Soborowy przełom*, s. 9–107) ukazane są problemy nawiązujące do Soboru Watykańskiego II.

W części drugiej (*Posoborowa odnowa liturgiczna*, s. 109–296) zgromadzono artykuły, w których przeanalizowane zostały m.in. prace redakcyjne związane z nowymi obrzędami sakramentu pokuty, poświęcenia oleju chorych, liturgii udzielanej chorym, reformą ksiąg Liturgii Godzin, nowym układem formularzy mszalnych. Część trzecia (*Liturgia w wymiarze pastoralnym*, s. 297–412) zawiera artykuły, w których Autor, w oparciu o posoborowe prawodawstwo liturgiczne, wykazuje, że liturgia jest zasadniczym źródłem duchowości chrześcijańskiej. Ostatnia część (*Jubileusz Roku 2000*, s. 413–436) zawiera dwa artykuły: *Wielki Jubileusz Roku 2000 w perspektywie historyczno-liturgicznej* i *Jubileuszowe (i inne) pielgrzymowanie*. Wykaz publikacji ks. J. Stefańskiego do roku 2000 (s. 437–446) zamyka publikację.

SZCZEPANIEC Stanisław, *Jubileuszowe drogowskazy. Drogi Krzyżowe dla dzieci na Wielki Post Jubileuszowego Roku 2000*, Kraków: „Unum” 2000 — 101 s.

Książeczka zawiera rozważania oraz propozycje celebracji z wykorzystaniem znaków na kolejne piątki Wielkiego Postu oraz na Wielki Piątek.

Teksty o Matce Bożej. Polskie średniowiecze, wstęp, wybór i oprac. Roman MAZUR-KIEWICZ, przedm. S.C. NAPIÓRKOWSKI OFMConv, Niepokalanów: Wydaw. Ojców Franciszkanów 2000 — 358, [1] s., (Beatam me dicent... 12).

Bogactwo i różnicowanie treściowo-formalne zgromadzonego materiału skłoniło Wydawcę do jego uporządkowania i przedstawienia w kilku działach, wyodrębnionych przede wszystkim z uwagi na kryterium gatunkowe i funkcjonalno-użytkowe: modlitwy, godzinki, pieśni (z podziałem na: I. W nurcie pieśni tradycyjnej; II. W kręgu pieśni „nowej”: 1. Pieśni Władysława z Gielniowa, 2. Pieśni kręgu bernardyńskiego, 3. Pieśni z późnośredniowiecznych kancjonałów i druków, III. Maryja w pieśniach bożonarodzeniowych, pasyjnych i wielkanocnych), psalterze, kazania, historie biblijno-apokryficzne, varia. W obrębie każdego z działów starano się zachować, o ile to było możliwe, układ chronologiczny. Najbogatszą, możliwie kompletną dokumentację zyskały w niniejszym tomie utwory modlitewne i pieśniowe. Pozostałe teksty o tematyce maryjnej, zwłaszcza kazania i historie biblijno-apokryficzne, prezentowane są z konieczności we fragmentach, dobranych jednak w ten sposób, by ich zestaw odzwierciedlał w miarę pełny zasób średniowiecznych tematów i wątków maryjnych. W antologii nie uwzględniono tych zabytków piśmiennictwa średniowiecznego, w których imię Maryi pojawia się jednorazowo lub sporadycznie.

Umiłował mnie. Droga Krzyżowa ze świętymi Karmelu, red. nauk. Jerzy Wiesław GOGOLA OCD, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2000 — 136 s., Świecki Zakon Karmelitów Bosych w Krakowie.

Proponowana Droga Krzyżowa zawiera osiem nabożeństw. Każde po krótkim przedstawieniu postaci świętej, (świętego), zawiera cytat z Pisma św., intencję, pieśń i czternaście stacji w tradycyjnym układzie, z odpowiednio dobranym tekstem, poprzedzonym zdaniem spajającym tekst z daną stacją. Zakończenie stanowi modlitwa z Liturgii Godzin ze wspomnienia lub uroczystości danego świętej, (świętego). Treść ubogacono pieśniami, poezją świętych oraz litanią do Krzyża Świętego.

WARE Kallistos bp, *Wielki Post i konsumpcyjne społeczeństwo*, przekł. [z ang.] Włodzimierz MISIUK, Białystok: Parafia Prawosławna św. Jerzego 2000 — 39 s.

Autor stara się udzielić odpowiedzi na pytania: „Jak w naszym współczesnym, konsumpcyjnym społeczeństwie mamy rozumieć cel Wielkiego Postu, tych «Wielkich Czterdziestu Dni» (*Wielikoj Czetyrediesiatnicy*) jak my, prawosławni, nazywamy ten Post? Jakie znaczenie, jeżeli w ogóle, ma on dla kryzysu ekologicznego, w obliczu którego wszyscy dzisiaj stoimy?” (s. 5).

MUZYKA

CARDINE Eugène Dom, *Semiologia gregoriańska*, przekł. Maciej KAZIŃSKI, Michał SICIAREK, Kraków: Tyniec Wydaw. Benedyktynów 2000 — 188 s.

Podzycja stanowi długo oczekiwane, polskie tłumaczenie jednego z najbardziej uznanych podręczników do poznania i nauki śpiewu gregoriańskiego, opublikowanego po raz pierwszy w 1968 r. w Rzymie. Autor publikacji, E. Cardine (1905–1988), opat słynnego i zasłużonego dla liturgiczno-muzycznej odnowy klasztoru benedyktyńskiego w Solesmes, zaliczany jest powszechnie do największych autorytetów w zakresie badań nad średniowieczną monodią liturgiczną. Długoletni profesor Papieskiego Instytutu Muzyki Kościelnej w Rzymie (1952–1984) prawie całe swoje życie poświęcił badaniom paleograficznym średniowiecznych ksiąg liturgiczno-muzycznych, głównie w zakresie notacji muzycznej, poszukując pierwotnych, jak najbardziej wiarygodnych źródeł melodycznych dla repertuaru chóralu gregoriańskiego. W pracach Cardine’a nastąpiła oryginalna synteza paleograficznych analiz źródłowych z semiologiczną interpretacją. Jego badania przyczyniły się nie tylko do powstania semiologii gregoriańskiej, jako odrębnego kierunku badań paleografii muzycznej, lecz pozwoliły także krytycznie spojrzeć na wydania tzw. Edycji Watykańskiej i stały się istotnym punktem odniesienia dla nowych wydań źródłowych ksiąg liturgiczno-muzycznych. Wpłynęły ponadto w sposób bardzo znaczący na sposób interpretacji chóralu gregoriańskiego przez dzisiejszych jego wykonawców. Jak czytamy we wstępie do omawianej pracy jednego z tłumaczy, M. Siciarka: „Dzieło Cardine’a jest do dziś standardowym punktem odniesienia dla naukowców, oraz niezastąpionym podręcznikiem dla studentów” i „żaden poważny muzykolog i wykonawca zajmujący się łacińską monodią liturgiczną nie może sobie pozwolić na niezajomość *Semiologii*” (s. 9).

Praca składa się 20 rozdziałów uporządkowanych według poszczególnych graficznych znaków neumatycznych, przy czym za każdym razem dokonano prezentacji samych znaków, następnie zaś wskazano na ich interpretację. Omówione są zatem kolejno: Nuty izolowane (*virga, tractulus, punctum*); *Clivis*; *Pes*; *Porrectus*; *Torculus*; *Climacus*; *Scandicus*; Rozwinięte formy graficzne o czterech lub więcej nutach (*porrectus flectus, pes subpunctis, scandicus flexus* oraz *torculus resupinus*); Rozdzielenie neumatyczne; Strofa (grupa strophicusów oraz apostrofa); *Rigon*; *Bivirga - Trivirga*; *Pressus (maior i minor)*; *Virga strata*; *Oriscus* (izolowany i dostawiony);

Salicus; Pes quassus; Kwilizma; Likwescencja; Znaki literowe. Należy dodać, iż autor przyjął jako punkt wyjścia najbardziej wartościowe dla tego typu badań pochodzące z X i XI w. rękopisy zachowane w szwajcarskim opactwie St. Gallen (do tej grupy należy również graduał od św. Emmerama z Ratzynby przechowywany w Bambergu) — najbogatsze w zróżnicowane znaki neumatyczne. Punkt odniesienia natomiast (materiał porównawczy) stanowią pochodzące z tego samego okresu (X–XII w.) rękopisy z Laon, Chartres, Montpellier, Benewentu i Paryża.

Carl Ditters von Dittersdorf. Z życia i twórczości muzycznej. Materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum. Nysa, 24–26 września 1999 r., red. Piotr TARLINSKI, Hubert UNVERRICHT, Opole: Wydaw. Św. Krzyża 2000 (Sympozja 40) — 256 s.

Pozycja zawiera referaty wygłoszone w ramach sympozjum zorganizowanego przez Zakład Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego przy współpracy prof. Huberta Unverrichta (Eichstätt–Mainz) i finansowym wsparciu fundacji Roberta Boscha ze Stuttgartu. Wszystkie teksty niemieckojęzyczne zawierają streszczenia w języku polskim, a polskojęzyczne w języku niemieckim. Zamieszczono tu następujące teksty: DOLA Kazimierz, *Nyskie Księstwo Biskupie w XVIII wieku* (s. 13–20); KOUKAL Petr, *Dittersdorf als Amtshauptmann und Forstmeister in Freiwaldau* (s. 21–29); ZDUNIAK Maria, *Carl Ditters von Dittersdorf Beziehungen zu Breslau* (s. 31–56); KAČIČ Ladislav, *Dittersdorf und die Slowakai* (s. 57–68); UNVERRICHT Hubert, *Neues aus Dittersdorfs Korrespondenz* (s. 69–78); TENŽE, *Joseph Haydn und Carl Ditters von Dittersdorf* (s. 79–90); PULKERT Oldřich, *Carl Ditters von Dittersdorf Autographen* (s. 91–107); SEIFERT Herbert, *Dittersdorfs Kontrabaßkonzerte — der Beginn einer Gattung?* (s. 109–119); KUNICKI Wojciech, *Einige Bemerkungen zu der Praxis der Dittersdorfschen Aufführung von "Hieronymus Knicker" in Breslau zu Anfang des 19. Jahrhunderts* (s. 121–128); WAGNER Undine, *Aufführungen Dittersdorfscher Singspiele in Weimar und in den Sommerspielstätten außerhalb Weimars zur Zeit Goethes* (s. 129–159); ZAHN Robert von, *Haydn und das Werk Dittersdorfs in Eszterháza* (s. 161–174); WALTER Rudolf, *Carl von Dittersdorf und das Kreuzherrenkloster in Neisse* (s. 175–188); TROJAN Jan, *Dittersdorf und Brünn* (s. 189–205); TARLINSKI Piotr, *Dittersdorfs Kirchenmusik in Schlesien. Theologische Anmerkungen* (s. 207–227); POŚPIECH Remigiusz, *Recepcja muzyki Carla Dittersa von Dittersdorfa w Polsce w XVIII i pierwszej połowie XIX wieku* (s. 229–248).

Ciebie, Boga, wystawiamy. Pomoce liturgiczne dla organistów. Akompaniament do odpowiedzi mszalnych, śpiewów między czytaniem, modlitw wiernych oraz części stałych Mszy św., Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2000 — 73, [3] s.

Pozycja ta, powstała z inspiracji Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej w Krakowie, zawiera akompaniamenty organowe do dialogów, aklamacji i innych śpiewów mszalnych (śpiewy między czytaniem na różne okresy roku liturgicznego,

melodie Modlitwy powszechnej, Modlitwa Pańska) oraz do kilku cykli części stałych Mszy św. (R. Dwornika, M. Machury, ks. I. Pawlaka, ks. Z. Piaseckiego i o. J. Ścibora). Stanowi ona cenną pomoc praktyczną dla organistów kościelnych, szczególnie tych, którzy poszukują różnych możliwości prawidłowej harmonizacji śpiewów liturgicznych (niektóre z nich podane są w kilku wersjach). Autorami opracowań są wykładowcy związani z Sekcją Muzyki Liturgicznej, działającą przy Instytucie Liturgicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (Wiesław Delimat, Andrzej Guziak, Marian Machura, Mieczysław Tuleja, Witold Zalewski), którzy — jak czytamy w *Słowie wstępnym* ks. prof. dra hab. S. Koperka — pragną wpisać się tą książką „w (...) hymn uwielbienia i wdzięczności Kościoła powszechnego w Jubileuszowym Roku 2000, jak też w radosne *Te Deum* Kościoła Krakowskiego świętującego swoje 1000-lecie” (s. 3).

POŚPIECH Remigiusz, *Bożonarodzeniowa muzyka na Jasnej Górze w XVIII i XIX wieku*, Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego 2000 — 273 [3] s.

Przedmiotem pracy jest wokalnie-instrumentalna muzyka na Boże Narodzenie powstała w XVIII i XIX w., zachowana w archiwum oo. paulinów na Jasnej Górze. Podstawę źródłową pracy tworzy dość obszerny zbiór ponad 80 kompozycji (prawie wszystkie zachowane w formie rękopiśmiennych kart głosowych), które jasnogórcy muzycy wykonywali w omawianych stuleciach w liturgicznym okresie Bożego Narodzenia. Do tego należy dodać zachowane katalogi nut z początku i końca XIX w. oraz rękopisy liturgiczne, z bardzo interesującymi, spisowanymi przez samych zakonników *Cantionale Paulinum*. Dla celów komparatystycznych wykorzystano ponadto kilkadziesiąt źródeł pochodzących z innych ośrodków (Gidle, Gniezno, Grodzisk Wlkp., Krzeszów, Nysa, Sandomierz, Staniątka). Bożonarodzeniowe kompozycje wielogłosowe, o wiele mniej popularne niż np. bogaty repertuar pieśniowy w formie kolęd i pastorałek, nie doczekały się, jak dotąd, całościowego i wyczerpującego opracowania. Omawiana praca, ukazująca repertuar jednego tylko, ale za to bardzo reprezentatywnego i bodajże najbogatszego — jeżeli chodzi o zachowaną liczbę źródeł — ośrodka, przynajmniej częściowo wypełnia tę lukę i może stanowić punkt odniesienia dla dalszych badań tej tematyki. Już na podstawie repertuaru jasnogórskiego widać znaczną różnorodność form i gatunków oraz wyraźną odrębność tego rodzaju repertuaru. Jego twórcy podejmują próby uzyskania klimatu specyficznej dla religijności polskiej prostoty i swojskości w przeżyciu oraz opisie wydarzeń nocy betlejemskiej, czerpiąc wzorce z popularnych kolęd i pastorałek, a niejednokrotnie bezpośrednio z muzyki ludowej (np. poprzez nawiązywanie do jej instrumentarium czy też wykorzystywanie melodyczno-rytmicznych schematów rodzimych tańców).

W rozdziale I dokonano prezentacji repertuaru, wskazując na różnorodność form zarówno pod względem muzycznej struktury architektonicznej, jak i ich funkcji liturgicznej. Prezentacja ta poprzedzona została rozważaniami terminologicznymi, gdzie podjęto próbę doprecyzowania różnych, często wieloznacznych określeń omawianego nurtu twórczości muzycznej (np. termin „muzyka pastorałna”). Uzupełnie-

nie rozdziału stanowi natomiast zwięzła charakterystyka poszczególnych kompozytorów (ponad 30 nazwisk twórców polskich i obcych), której celem jest przybliżenie mało znanych w większości muzyków (niejednokrotnie o znaczeniu jedynie lokalnym), a często uporządkowanie i uzupełnienie dostępnych na ich temat informacji. Należy dodać, iż w kilku przypadkach Autor zidentyfikował utwory uważane dotąd za anonimowe (Żebrowski, Oehschlängel).

Rozdział II rozpoczyna się od omówienia liturgicznych źródeł bożonarodzeniowej twórczości muzycznej oraz przedstawienia ogólnego rozwoju jej podstawowych form (*missa pastoralis*, *vesperae pastoralis*, *cantata pastoralis*, *aria pastoralis*, *pastorella*). Podjęto tu również próbę oceny liturgicznej funkcji analizowanego repertuaru w kontekście obowiązujących wówczas norm liturgicznych.

Zasadniczą część pracy stanowi szczegółowa analiza założeń architektonicznych (rozdział III) oraz struktury muzycznej (rozdział IV), jakiej poddane zostały dzieła kompozytorów jasnogórskich (J. Kobierkiewicz, M.J. Żebrowski, F. Perneckher, I. Rygall, F. Kottritsch, A. Gelita, M. Orłowski, L. Maader, F. Gotschalk, F. Goetz-Gieczyński, K. Fertner). Analiza struktury muzycznej skierowana została na poznanie tych głównie środków techniki kompozytorskiej, które decydują o uzyskaniu specyficznego klimatu brzmieniowego dzieł pastoralnych. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż bożonarodzeniowe kompozycje twórców jasnogórskich odzwierciedlają wszystkie najbardziej typowe cechy polskiej muzyki pastoralnej.

Omawianą pracę uzupełniają aneksy (przykłady nutowe i teksty pastorell jasnogórskich), indeksy (osób oraz incipitów tekstowych i form muzycznych), bibliografia oraz streszczenie w j. niemieckim.

SURZYŃSKI Mieczysław, SURZYŃSKI Stefan, *Pastorałki*. Preludia na organy op. 63 i 67, z. I i II, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2000 — 43 i 54 s.

Po wydanych w ubiegłym roku preludiach organowych Mieczysława Surzyńskiego, opartych na polskich pieśniach kościelnych (*Rok w pieśni kościelnej. Preludia organowe op. 42*, Kraków 1999), krakowskie Wydawnictwo Karmelitów Bosych opublikowało kolejną cenną pomoc dla organistów kościelnych. Tym razem są to *Preludia na organy*, których podstawę stanowią melodie polskich kolęd, a autorami są bracia Surzyńscy: Stefan (1855–1919) i Mieczysław (1886–1924). Po raz pierwszy wydane zostały staraniem Stefana Surzyńskiego w roku 1910 w Tarnowie, w dwóch odrębnych zeszytach (op. 63 i 67). W takiej też formie ukazały się obecnie, a każdy z zeszytów poprzedzony został *Wstępem* (identycznym) ks. dr. hab. Tadeusza Przybylskiego, prezentującym krótką charakterystykę zbioru w aspekcie polskiej tradycji kolędowej. Zeszyt I (op. 63) zawiera 20 preludiów, spośród których 16 opartych zostało na melodiach kolędowych, 4 zaś — określone jako *Pastorałka* — nawiązują ogólnym charakterem do klimatu betlejemskiej nocy. Z kolei w zeszytcie II 15 preludiów wykorzystuje konkretne pieśni bożonarodzeniowe, 3 natomiast występują pod terminem *Pastorale*. W sumie, na 38 zawartych tu prostych, dostępnych nawet dla początkujących organistów opracowań, 23 jest autorstwa Mieczysława, a 15 Stefana Surzyńskiego.

SZCZEPANKIEWICZ Maciej, *Organista liturgiczny*, pod redakcją Antoniego GROCHOWALSKIEGO, Poznań: Wydaw. Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego 1999 — 218 s.

Pozycja ta stanowi w swoim założeniu formę podręcznika dla studentów specjalności „Muzyka Kościelna” istniejącą na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Rytmiki Akademii Muzycznej w Poznaniu. Może również służyć jako rodzaj przewodnika dla organistów pełniących już posługę muzyczną w parafiach. Praca składa się z trzech głównych rozdziałów. W pierwszym z nich Autor przedstawia rys historyczny organów, podając również skrótowe informacje na temat budowy i konserwacji tego instrumentu (ta ostatnia partia materiału powstała przy współudziale poznańskiego organmistrza Jana Drozdowicza). W rozdziale drugim zamieszczono, poprzedzone krótkim wprowadzeniem, przykłady akompaniamentów organowych (opublikowane w różnych zbiorach bądź pozostające w rękopisie) do trzech pieśni kościelnych: *Kto się w opiekę* (20 różnych wersji); *Pod Twą obronę* i *Z tej biednej ziemi* (po 17 różnych wersji). Ostatni, trzeci rozdział pracy poświęcony jest najistotniejszym zagadnieniom muzyki kościelnej, które przedstawione zostały w formie bardzo skrótowej. Dotyczą one kolejno: śpiewu gregoriańskiego, polifonii sakralnej, polskiej pieśni kościelnej, muzyki organowej (ze szczególnym uwzględnieniem udziału organów w liturgii). W dopełniających pracę dwóch aneksach zamieszczono posoborowe dokumenty Kościoła poświęcone muzyce kościelnej (Instrukcja o muzyce w świętej liturgii *Musicam sacram* z 1967 r., Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II z 1979 r. i wydany w 1987 r. dokument Kongregacji Kultu Bożego o koncertach w kościołach) oraz *Wstęp do Mszału Rzymskiego*.

Śpiewnik kościelny katolicki czyli największy podręcznik dla organistów w kościołach katolickich zebrany staraniem Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Organistów Diecezji Krakowskiej ułożony na 1 głos z organem lub na 4 głosy mieszane. Część pierwsza zawierająca pieśni adwentowe, kolendy, pieśni postne, wielkanocne i o Wniebowstąpieniu Pańskim, oprac. i wstęp Tomasz FLASZA, nota hist. ks. Tadeusz PRZYBYLSKI SDB, z. 1–5, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2000 — 32, 77 [2], 87 [4], 53 [2] i 34 [1] s.

Kolejną cenną reedycją krakowskiego Wydawnictwa Karmelitów Bosych jest I część jednego z najobszerniejszych zbiorów polskich pieśni kościelnych, który wydał w latach 1903–1909 Tomasz Flasz (1865–1940) — organista, dyrygent, kompozytor i pedagog działający w Krakowie. Śpiewnik ten należy do grupy tzw. chóralów organowych, a zawarte w nim 4-głosowe opracowania poszczególnych pieśni umożliwiają bądź to organowe towarzyszenie do 1-głosowego śpiewu ludu, bądź też wykonanie chóralne (chór mieszany). Pierwotna edycja omawianego zbioru, kilkakrotnie wznawianego (3 wydania), zawiera prawie 800 pieśni kościelnych i ukazała się w trzech tomach. Niniejsza reedycja *Śpiewnika* T. Flasz, opublikowana w formie pięciu zeszytów, ograniczona została — jak dotychczas — do części I (264

pieśni, z czego część posiada dwie wersje melodyczne), która obejmuje: pieśni adwentowe (z. 1), kolędy (z. 2 i 3), pieśni na Wielki Post (z. 4) oraz wielkanocne i o Wniebowstąpieniu Pańskim (z. 5). Każdy z zeszytów poprzedzony został notą historyczną ks. T. Przybylskiego, w której omówiony został zarówno sam zbiór, jak i jego wydawca, ks. T. Flaszka, a także inni autorzy kilkunastu opracowań (W. Dec, S. Niepielski, S. Ochmański, W. Richling, M. Świerzyński).

TYRAŁA ROBERT, *Soborowa odnowa muzyki kościelnej w Polsce*, Kraków: Wydaw. UNUM 2000 — 300 s.

Rozprawa doktorska ks. R. Tyrały — pracownika naukowego Wydziału Teologicznego PAT w Krakowie — stanowi jakby praktyczne uzupełnienie fundamentalnej, wydanej w tym samym roku pracy ks. prof. I. Pawłaka *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła* (Lublin 2000). Omawiana pozycja bowiem — jak czytamy w *Przedmowie* autorstwa prof. Jerzego Kurcza — „bezpośrednio dotyczy tych właśnie problemów, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji powstałej w Kościele polskim po Soborze *Vaticanum II* (...). Autor przeprowadza także diagnozę stanu zaawansowania soborowej odnowy muzyki i śpiewu kościelnego, ukazując dokonania, ale też — co jeszcze bardziej podnosi wartość pracy — wskazuje na zaniedbania i niedostatki, podsuwając równocześnie kierunki koniecznych działań sanacyjnych” (s. 5–6). Autor omawianej pracy podejmuje — poprzez badania ankietowe i analizę dokumentów źródłowych — próbę oceny zrozumienia, akceptacji, a wreszcie realizacji idei soborowych w zakresie muzyki liturgicznej. W tym celu stawia m.in. konkretne pytanie: „Jak i na ile zauważają ten problem polskie synody, które odbyły się po zatwierdzeniu Konstytucji o liturgii, jak do tego odnoszą się instrukcje Episkopatu Polski oraz poszczególni Pasterze Kościoła?” (s. 7).

Przedstawioną wyżej główną tematykę pracy ks. R. Tyrała przedstawia bardzo szeroko, na tle ogólnego rozwoju muzyki kościelnej (rozdział I). Kolejny rozdział wskazuje na jej początki mające swoje źródła w reformatorskich ruchach liturgiczno-muzycznych (przede wszystkim działalność benedyktyńskiego opactwa w Solesmes we Francji) i cecylianizmie (głównie tereny niemieckojęzyczne), prezentuje również przedsoborowe dokumenty Kościoła dotyczące muzyki kościelnej, począwszy od Motu proprio Piusa X z 1903 r. Główna część pracy rozpoczyna się od szczegółowego omówienia problematyki muzyki liturgicznej w świetle dokumentów posoborowych, odnoszących się do całego Kościoła (rozdział III), a także do Kościoła w Polsce (rozdział IV). Następnie, w ostatnim rozdziale, autor przedstawia już konkretną realizację soborowej odnowy muzyki i śpiewu kościelnego w Polsce, prezentując odpowiedzialne za nią instytucje, ukazujące się najważniejsze wydawnictwa, organizację kościelnych zespołów śpiewaczych (w strukturach ogólnopolskich i diecezjalnych). Na koniec Autor wskazuje na konkretne sposoby realizacji formacji liturgicznej. Całość pracy uzupełnia aneks zawierający wzory formularzy ankietowych, wyczerpująca bibliografia (dokumenty Kościoła i literatura przedmiotu) oraz streszczenie w języku angielskim.